

Bevezetés

P ARÁZSLIK 1848 és mindig jobban, ha fellegek gyűlnek az Pország égboltozatán. Egyetlen nemzet sem élhet nagy történelmi emlékképek nélkül s ha egy nép elveszti emlékező-képességét, országtalanná, hazátlanná válik. Mert a haza nemcsak a föld, amelyen élünk s a táj, amely dajkál bennünket, hanem a, múlt is; nemzedékek munkájának, küzdelmeinek hagyománya, a sors is, amelyet a nép munkája, roppant erőfeszítése és létéért való küzdelme kialakít. Ami *történet*, *Jórészt* megszabja azt is, aminek *történnie kell*, amI *történni fog*. Nem léphetünk ki önnön életünkéből, történelmünkéből s jellemünkéből sem, amely itt formálódott ezen a földön; táj, tradíció, szokások, adott gazdasági és szociális viszonyok alakították és alakítják s nyelvünkben zeng az egész magyar mindenség és csak ezen át szólhatunk a többinek s csak ez tartja meg számunkra a hagyományokat, meg az emlékeket, egy egész nép küzdelmes életét s csak ezen a trombitán harsonázhatunk a jövőjbe és csak ezen a hangszeren fejezhetjük ki azt *az újat*, amely a *régiből* szökken föl könyörtelenül, mert törvény van rá, hogy minden emberi dolgok, ha meg akarnak maradni, meg kell hogy újuljanak s meg is újulnak s így van ez népeknél és nemzeteknél is.

Hogy egy nép folytonosan keblében hordozza történelmét, s azokat az emlékeket, amelyek mindenkori megújulásának nagy erőfeszítéseit őrzik, az ily nép arról tesz tanúbizonyságot, hogy van benne vitalitás és arra való képesség, hogy *újra meg újra teljesítse életének és történelmének parancsát, hogy újra meg újra megújítsa magát és országát, életének berendezkedését és kultúráját, hogy magasabbra hágjon a beteljesülés felé.*

Nem véletlen, hogy éppen most, ezekben a vészterhes időkben, amikor az egész magyar nép fölött sötéten gomolyognak történelmének viharfelhői, megint a múlt emlékei felé fordul s elsősorban a dolgozó osztályok szövik bele ebbe a múltba érdeklődésük, életakarataik és jövő terveik aranyszálait. Újra átéljük a múltat, a nagy eszmék megragadják képzeletünket és értelmük kutatólencséje alá vonják ennek a múltnak nagyszerű eseményeit, mozgó erőt, nagy embereinek magatartását. Szenvedélyesen tapadnak a képhez, amely a történelmi távlatban feltűnik előttük és szenvedélyesen merülnek el a részletekben. Mindent tudni akarnak. Hogyisne 1 *Az életükről van szó*. Ez a múlt az övéké, azoké, akik munkájukkal és szelle-

mükkel, makacs életerejükkel és államalkotó képességükkel megtartották és fönntartották országukat. A lánc megszakíthatatlan. Korszakok fonódnak egymásba és minden korszak ráhagyja örökségét a következőre eszmékben és ezekből ered a nép *mai* életének, a jelennek minden problémája s *jövőjük minden terve is ebből alakul.*

Nem is lehet máskép!

Nagy eszmék befuthatják a mindenség térségeit, minden nép lángrakaphat tőlük, de az, hogy ezekből az eszmékből *mi* és *hogyan* valósul meg, az a nép és az ország alkatától függ; *az ország gazdasági és társadalmi struktúrájától, a nép öntudatától és jellemétől* s mindezeket századok alakítják ki.

A materiális feltételek döntő jelentősége mellett roppant szerepe jut a történelmi fejlődésben a *szellemi és erkölcsi erőnek* is. Ezt nem szabad tagadni, már csak azért sem, mert hiszen nem egy példát nyújt a népek történelme és nem utolsó sorban a magyar nép történelme arra, hogy szellemi és erkölcsi erők úrrá tudtak lenni a materiális erők fölött és ne hangozzék kérdésnek, ha azt állítjuk: erre éppenséggel nem mellőzhető példa a *szervezett magyar munkásság*, amely a szocialista mozgalmak ranglétráján lényegesen magasabb fokon áll, semmint azt *egyedül* országának gazdasági és társadalmi viszonyaiból magyarázni lehetne. Ellenben az; már inkább megmagyarázza, amit 1848 az egész magyar nép számára jelentett. 1848 és ami utána következett! Elbukott forradalom volt, elbukott szabadságharc. De vájjon csakugyan úgy zúgott át 1848 a magyar histórián, hogy csak a bukás sötétségét hagyta maga után? Szó sincs róla! Eszméi betöltötték az ország minden zugát, legendái ott lebegtek a magyar falvak fölött; *Petőfi-jének* alakja egyre fényesebb palástot öltött s évtizedeken át Kossuth nevével kelt és hunyt le a nap a magyar égboltozaton ...

Megtermékenyítő örökséget hagyott maga után ez a nagy korszak s az már különös sajátossága országunknak, hogy ezt az örökséget *nem egy izmos és modern polgárság* vette át, hogy segítségével megteremtse a *polgári Magyarországot*, hanem a munkásság és parasztság, amelynek vállalnia kellett a történelmi kényszerűség parancsára, hogy a *maga történelmi dolgai mellett* elvégezze azt a másikat, azaz előbbrevalót is, amelyet a *hiányzó magyar polgárságnak kellett volna elvégeznie.*

A dolgozó magyar nép s benne elsősorban a szervezett ipari munkásság és az öntudatos parasztság viszont e kettős feladat megoldásának nagy erőfeszítése közben vált nagykorúvá, politikai erőtenyezővé és egy eljövendő Magyarország szilárd és biztos alapjává. Ez az „*új nép*” köti össze a magyar múltat a magyar jövővel s biztos léptekkel jár a múltnak csarnokaiban. A nyersanyagot keresi. A retusált történelmi freskók kevésbé érdekli. Nem fél a történelem műhelytitkaitól és nem kell őt attól féltetni, hogy kiábrándul, ha emberi gyönge-

ségekre, kuszált viszonyokra, súlyos tévedéseikre és otromba árulásokra bukkan, amint hogy nem téveszti meg őt a „megszédítő messzeség” és a dicsfény *sem*, amelyet jótékonyan rasugároznak a szereplő nagy egyéniségekre.

A dolgozó osztályok maguk is egy nagy korszak részesei. Tudják az alakulás törvényét és ismerik az embernek ebben való szerepét. A fény, ami egy-egy nagy emberre ráhull, nem mindig az embernek szól, inkább azoknak az eszméknek, amelyeket kifejez. A nép önmagát imádja benne, azokat a nagy gondolatokat, országépítő nagy terveket, amelyek létének örvényéből kiszakadtak s mint meteorok keringenek a nemzeti Öröklét kozmikus világában.

Kossuth ajkáról röppent el a szó?

Történelmi esetlegesség.

De hogy a kimondott szó maiglan is visszhangzik s visszhangozni fog, az már mélyebb értelmű jelenség. *Ezért bocsátjuk közre ebben a könyvben a három kossuthi művet.* A világhíres kiáltványt, amelyet Kossuth Amerika szabad népeihez intézett; *Teleki Lászlóhoz* írott levelét, amelyben föltárta a *dunai államkonföderációról* szóló tervét és a nemzetiségi kérdéstről vallott felfogását s harmadiknak azt az *alkotmánytervezetet*, amely magában foglalja Kossuth államférfiúi megnyilatkozásainak egyik legfontosabbikát. Mondottuk: kossuthi művek. Mondottuk, mert Kossuth koponyájában érett meg s Kossuth keze írta le e műveket, de valójában a magyar géniusz alkotásai, *a magyar nép lelke legmélyéből erednek* és mind a három műben talán éppen ezért egyetlen gondolat zeng: *szabadság.*

Ez a gondolat maradt ránk örökségül és megvalósítása *ennek és a következő* nemzedéknek a feladata.

Egyetlen szó, de sokrétű fogalom. Megvalósulása a nemzeti élet beteljesülését és az osztályokra tagolt társadalom megszűnését jelenti.

A szabadság fogalma ma már lényegesen gazdagabb, mint volt 1848-ban. Nemcsak népek és nemzetek önrendelkező jogát, nemcsak a *függetlenség eszméjét*, nemcsak a *közmegegyezés* elvét és nem is csak a politikai szabadságot hordozza magában, hanem *a gazdasági szabadságot, a szociális demokrácia eszményét is.*

Legyünk tisztában vele: ha 1848 nem bukik el, ha kozák lovasok nem tiporják le a szabadságharcot, az egész magyar nép mai értelmében szabaddá akkor sem vált volna, mert hiszen akkor a nemzet fogalma *csak a nemesség határáig terjedt.* A parasztság és a munkásság osztályhelyzetén változás nem esett volna, csak annyiban, hogy a munkásság és a parasztság gazdasági és kulturális fejlődésének az üteme gyorsabb lett volna, hiszen azok az energiák, amelyek a nemzeti szabadságharcban fölemészlődtek és azok is, amelyeket a parasztság és a munkásság, meg az értelmiség megmaradásáért, az osztrák

szoldateszka, a nemzeti elnyomatás ellen fölhasználta, a szociális haladást szolgálhatta volna. A munkásság is, a parasztság is gyorsabb ütemben szerveződhetett volna osztállyá, hamarabb kezdhetette volna meg küzdelmeit, de valójában, igazi értelemben szabaddá nem vált volna, Nem is válhatott volna. A fejlődésnek megvannak a maga törvényei és a *szociális demokráciának* megvannak a maga föltételei. Mindenekelőtt *a termelőeszközökben, az iparban rejlő erőforrásokban, a paraszti életforma, illetőleg a paraszti gazdálkodás megváltozásában, fejlettségében.*

Kezdetleges termelési viszonyok, elmaradott gazdasági állapotok között nem lehetséges magasabb életformák kialakulása. Hiszen 1848-at nem éppen csak az *eszmék* lódították útjára, hanem *gazdasági kényszerűségek* is. Igazi értelme a kis- és középnemesség gazdasági elsorvadásában és ennek a nemességnek a feudális nagybirtokososztállyal szemben folytatott osztályküzdelmében leli magyarázatát.

Az európai forradalmak mind a *harmadik rendnek*, a polgárságnak forradalmi voltak, hogy az új termelési viszonyok számára a politikai térséget megtisztítsák, elseperjék a korlátokat, amelyek ez új termelési viszonyok elé meredtek. Magyarországon azonban *nem volt ilyen polgárság* és nem volt modern értelemben vett *ipari proletariátus* sem. Annál csodálatosabb, hogy mégis itt, ezen a földön lobogott legtovább a szabadságharc lángja s hogy itt talajra találtak a polgári forradalom eszméi, noha a polgárság még csírájában sem volt s amennyiben volt, nem volt magyar. *Itt* a kis- és középnemesség vitte a polgárság szerepét. A királyi hatalom és a vele szövetségben álló nagybirtokososztállyal szemben. Mindamellett megmozgatta a szélesebb néptömegeket is, amennyire egyáltalában megmozgathatta Magyarországnak akkor igazán sajnálatosan elmaradt viszonyai és a jobbágyság szörnyűséges öntudatlansága mellett. Magát a forradalmat inkább a *szabad magyar értelmiség* hordozta. Ennek az értelmiségnek a munkálkodása nyomán alakult ki a magyar 48 ideológiája is, amely azonban *nem fedte a magyar termelési viszonyokat.* Ezért is kapott léket a magyar forradalom hajója szinte minden evezőcsapásnál. Nemcsak a parasztság állott nagyon mélyen gazdasági, szociális és kulturális vonatkozásban, hanem a kis- és középnemesség túlnyomó nagy többsége is híjával volt annak a legelemibb szociális öntudatnak, ami alkalmassá tehetette volna arra, hogy egy nagy korszak nagy eseményeiben méltó módon vehessen részt. Így azután a nemességnek csak érettebb, műveltebb része és a fiatal Magyarország, a márciusi ifjúság táplálta a föllobbanó lángot. Hogy mégis ez a láng oly magasra csapott föl s oly sokáig lobogott és világított, annak magyarázata az, hogy egyfelől egy *idegen uralkodóház*, másfelől a nagybirtokos nemesség *létérdekében* fenyegette a kis- és középnemesség jogi és gazdasági egzisztenciáját, másfelől *az elavult*

termelési viszonyok fenyegették pusztulással ezt a nemességet, végül pedig ugyancsak ez elavult termelési viszonyok, valamint az adóterhek, amelyek a jobbágyságra hárultak, olyan szörnyű nyomorúságot teremtettek, amely az állandó nyugtalanság és lázongás forrásává lett.

A változás kikerülhetetlen volt. S minthogy ennek a változásnak szellemi előkészítése az úgynevezett reformkorszak¹ ban szinte befejeződött, a magyar értelmiség legjobbjában pedig ideológiai alapot is öltött, az eszme és a szükségszerűség nászából meg kellett születnie a forradalmi változásnak s hogy lángja idő előtt ki nem lobbant, az a *Habsburg-ház hitszegésében*, erőszakos föllépésében, a *nemzetiségieknek Magyarország ellen való uszításában leli magyarázatát*. A *szociális forradalom* elvetélődött és március mint *nemzeti szabadságharc* lobogott tovább. A szabadságharc viszont nem egyedül a kozák csizmák nyomán törött meg, hanem éppen azért, mert *a politikai forradalom szociális forradalommá lenni nem tudott*. S hogy nem tudott, ez nem csupán a nemesség gazdasági és szociális elmaradottságának, hanem a *termelő viszonyok akkori állapotának a rovására is írandó*. Annyi bizonyos, hogy mindezek ellenére a magyar forradalom és szabadságharc jelentősége messze kimagaslik nemcsak a magunk történelmi eseményei, hanem a *középeurópai szomszédos népek történelmi eseményei közül is*. Megtermékenyítő ereje óriási volt, hacsak Kossuthnak az itt közölt három művére utalunk is.

Az amerikai néphez szóló kiáltványáról különösebb mondanivalónk nem lehet. Nagyszerű szónoki mű, remek dialektikával vázolja fel az ország és a Habsburg-ház között kitört ellentétet s a harcot, amely a detronizációhoz vezetett, amely azonban kikerülhetetlen kényszer volt s nem lázadás a jogellen. Az igazság a nemzet oldalán állott. S Kossuthnak ezt Amerika népei el is hitték. Nemcsak azért, mert ez volt a történelmi tény, hanem mert Kossuth lángoló szavai ezt szinte beleégették Kiáltványának olvasóiba. Kossuth különben is a meggyőzésnek minden eszközét igénybe vette, hogy az amerikai nép rokonszenvét Magyarország felé fordítsa. És sikerült is neki. Ez megmutatkozott amerikai diadalútja során is.

Kossuth óriási emigrációs politikai tevékenységének hatásából nem von le semmit, hogy Kossuth nem mindig volt állhatatos, hogy nem volt benne kezdeményezés, hogy nem látta át mindig az akkori európai politika szövevényeit, hogy sokszor vetette magát hiú remények dajkaölébe. Egy bizonyos, politikai zsenije kétségtelen s ennél csak emberi tisztasága volt nagyobb.

Ebben az amerikai kiáltványban egyébként már pontosan fölvázolta politikai hitvallását, amely benne a szabadságharcot követően kialakult. S ez a hitvallás a polgári demokrácia és a nemzeti függetlenség, valamint a népek önrendelkező jogának legtisztább elveivel egyezett meg.

Ha az amerikai kiáltvány a magyar ügy külföldi megítélése szempontjából volt nagyjelentőségű, úgy Kossuthnak *Teleki Lászlóhoz* intézett levele, melyben ő a dunai államkonföderáció és a nemzetiségi kérdés nagy gondolatait körvonalazza, a magyar *politikai ideológia* fejlődésének szempontjából nyert utolérhetetlen jelentőséget. Ez a konföderációs terv nemcsak érdemes arra, hogy most újra szemügyre vegyük, hanem arra is, hogy *fölmutassuk minden népek felé*, mint a magyar politikai géniusz alkotását és a magyar nép államszervezői képességének messzi kimagasló bizonyosságát. A *Teleki Lászlóhoz* intézett Kossuth-levél egyéb szempontból is figyelmet érdemel. Kossuth ebben a levelében szinte mérleget von működéseről, mégpedig őszintén és becsületesen és igyekszik levonni elkövetett és bevallott tévedéseinek, konzekvenciáit.

Nincs értelme itt annak, hogy ebben a rövid bevezetésben részletesen kielemezzük a kossuthi koncepciót. Beszél az önmagáért. Lehet, hogy részleteiben túlhaladta az idő, de *egészében elevenebb, mint volt, amikor Kossuth papírra vetette.*

Nagyon kívánatos volna, ha az „*Éjszakkéleti Szövetséges Szabad Státusok*” hatalmas tervét minél többen és minél gyakrabban olvasnák s tanulmányoznák s különösképpen figyelmet fordítanának arra, hogy milyen szervezéssel vélte Kossuth megoldani *a nemzetiségi kérdést*, milyen alapelvek szerint akarta biztosítani a magyarság sorsa mellett a *nemzetiségi népek szabad életét is* — az *önrendelkező jog* alapján. Ha azt mondjuk, hogy kossuthi koncepciót a Szociáldemokrata Párt elvileg és nagy vonalaiban magáévá tudja tenni, akkor azt hisszük, a magunk részéről mindent elmondottunk erről a koncepcióról, amelynek szilárd összefoglalását megtaláljuk azután Kossuth *alkotmánytervezetében.*

Ennek az *alkotmánytervezetnek* minden mondata éles tiltakozás mindenfajta erőszakos központosítási törekvés ellen. A községek, városok és vármegyék szabad önrendelkező joga az a posztulátum, amelyre Kossuth alkotmánytervezetét építette. És ez a szerkezet mégis szilárdnak tűnik, mert noha a központi hatalom omnipotenciája nem kap helyet benne, mégis a kossuthi rendben oly erőkoncentráció alakulhat ki, amely biztosítani képes az állam létét, fejlődését és biztonságát.

„Én azt hiszem — mondotta Kossuth —, hogy a rendnek nincs erősebb biztosítója, mint a megelégedés, amely csak a *szabadság* alapján lehetséges. Én tehát ellene vagyok a központosítás eszméjének, én gyűlölöm a mindenhatósági irányt, úgy a törvényhozó, mint a végrehajtó hatalomnál s sohasem fogok keztenyújtani oly intézmények hozatalához, melyek egyrészt ellenkeznek az emberi jogokkal, miket az államnak védeni, nem elnyelni kell; másrészt ellenkeznek a politikai szabadsággal is, mert a hatalmat csak a szabadság rovására lehet központosítani...” És másutt így olvassuk:

„Szabad embert nem elégítheti ki a *politikai* szabadságnak azon paránnyá szétmosott adaga, mely abban határozódik, hogy időszakonként egy-egy szavazatot vet ennek, vagy milliók szavazata közé a választásoknál, neki sérthetetlennek kell magát éreznie egyéni jogaiban s szakadatlan befolyással kell bírnia községi és megyei ügyekben.”

Kossuth természetesen a nemzetiségek teljes egyenjogúságának elvét vallotta és ez az elv alkotmánytervezetén vörös fonálként húzódik végig. Kossuth különösen azért ragaszkodott a községek és vármegyék teljesen szabad önkormányzatához s ahhoz, hogy a nép a községi életben szabadon vehessen részt, mert azt tartotta, hogy ez az önkormányzat, amíg egyfelől védőbástyája a szabadságnak, másfelől iskolája a közdolgokban való részvételnek s arra képesít, hogy a polgárok megeléjék azt a biztonságot, amellyel az ország dolgaiba beleszólhatnak.

Kossuth tulajdonképpen a magyar alkotmányosság *ősi alapjaihoz* tért vissza, amikor ezt az alkotmánytervezetét megszerkesztette s felgazdagította az ott lelt alapelveket a modern idők követelményeivel. Más kérdés, hogy vajjon Kossuth ezt az alkotmánytervezetet, ha történetesen 1848 nem török derékba, megvalósíthatta volna-e, lehetséges lett volna-e számára, hogy megváltoztassa az erőviszonyokat, vagy legyőzze a maradiságnak szellemét s még inkább kérdés, hogy vajjon ez az alkotmánytervezet, amely kétségkívül abban az időben utópisztikusnak lett volna nevezhető, az ország elmaradott gazdasági és társadalmi viszonyai mellett megvalósítása esetén is funkcionálhatott volna-e!

Kossuth alkotmánytervezetének indokolása során Macaulayra hivatkozik és idézi őt:

„Az újonszerzett szabadság bajai ellen csak egy orvoslat van, — s ezen orvoslat: a szabadság... Az igazság és szabadság verőfénye kezdetben szemkáprázást s kábulást okozhat a nemzetnél, kik a szolgaság házában megvakultanak; — hadjátok őket nézni s csakhamar látni fognak. Kevés évek alatt az emberek megtanulnak gondolkozni, a vélemények szélső erőszakossága lecsillapszik, ellenséges elméletek egymást kiigazítják, az igazságnak szétszórt elemei megszűnnek harcolni, az idők jártával a káoszról rend és igazság áll elé.”

Nos, ebben kétségtelenül benne rejlik az igazság. De az igazságnak csak *egyik fele*: az, amely az eszmék fele fordul, másik fele azonban zordonul hallgat, mert ez a *valóságok* felé fordul. Bizonyára léteznie kell oly erőnek, amely az igazságot és a szabadságot érvényre és győzelme juttatja. S mi ez az erő? *A föltörekvő nép öntudata, valóságérzete, amely azonban megint csak nem létezhet légtüres térben, hanem csakis azokban a gazdasági és társadalmi viszonyokban, amelyekben ez a feltörekvő nép él.*

Ha az amerikai kiáltvány a magyar ügy külföldi megítélése szempontjából volt nagyjelentőségű, úgy Kossuthnak *Teleki Lászlóhoz* intézett levele, melyben ő a dunai államkonföderáció és a nemzetiségi kérdés nagy gondolatait körvonalazza, a magyar *politikai ideológia* fejlődésének szempontjából nyert utolérhetetlen jelentőséget. Ez a konföderációs terv nemcsak érdemes arra, hogy most újra szemügyre vegyük, hanem arra is, hogy *fölmutassuk minden népek felé*, mint a magyar politikai génusz alkotását és a magyarnép államszervező képességének messzi kimagasló bizonyogat. A Teleki Lászlóhoz intézett Kossuth-levelel egyéb szempontból is figyelmet érdemel. Kossuth ebben a levelében szinte mérleget von működéséről, mégpedig őszintén és becsületesen és igyekszik levonni elkövetett és bevallott tévedéseinek konzekvenciáit.

Nincs értelme itt annak, hogy ebben a rövid bevezetésben részletesen kielemezzük a kossuthi koncepciót. Beszél az önmagáért. Lehet, hogy részleteiben túlhaladta az idő, de *egészében elevenebb, mint volt, amikor Kossuth papírra vetette.*

Nagyon kívánatos volna, ha az „*Éjszakkéleti Szövetséges Szabad Státusok*” hatalmas tervét minél többen és minél gyakrabban olvasnák s tanulmányoznák s különösképpen figyelmet fordítanának arra, hogy milyen organizációval vélte Kossuth megoldani *a nemzetiségi kérdést*, milyen alapelvek szerint akarta biztosítani a magyarság sorsa mellett a *nemzetiségi népek szabad életét is* — az *önrendelkező jog* alapján. Ha azt mondjuk, hogy *a* kossuthi koncepciót a Szociáldemokrata Párt elvileg és nagy voñalaibai magáévá tudja tenni, akkor azt hisszük, a magunk részéről mindent elmondottunk erről a koncepcióról, amelynek szilárd összefoglalását megtaláljuk azután Kossuth *alkotmánytervezetében.*

Ennek az *alkotmánytervezetnek* minden mondata éles tiltakozás mindenfajta erőszakos központosítási törekvés ellen. A községek, városok és vármegyék szabad önrendelkező joga az a posztulátum, amelyre Kossuth alkotmánytervezetét építette. És ez a szerkezet mégis szilárdnak tűnik, mert noha a központi hatalom omnipotenciája nem kap helyet benne, mégis a kossuthi rendben oly erőkoncentráció alakulhat ki, amely biztosítani képes az állam létét, fejlődését és biztonságát.

„Én azt hiszem — mondotta Kossuth —, hogy a rendnek nincs erősebb biztosítóka, mint a megelégedés, amely csak a *szabadság* alapján lehetséges. Én tehát ellene vagyok a központosítás eszméjének, én gyűlölöm a mindenhatósági irányt, úgy a törvényhozó, mint a végrehajtó hatalomnál s sohasem fogok keztenyujtani oly intézmények hozatalához, melyek egyrészt ellenkeznek az emberi jogokkal, miket az államnak védeni, nem elnyelni kell; másrészt ellenkeznek a politikai szabadsággal is, mert a hatalmat csak a szabadság rovására lehet központosítani...” És másutt így olvassuk:

„Szabad embert nem elégítheti ki a *politikai* szabadságnak azon paránnyá szétmosott adaga, mely abban határozódik, hogy időszakonként egy-egy szavazatot vet ennek, vagy milliók szavazata közé a választásoknál, neki sérthetetlennek kell magát éreznie egyéni jogaiban s szakadatlan befolyással kell bírnia, községi és megyei ügyekben.”

Kossuth természetesen a nemzetiségek teljes egyenjogúságának elvét vallotta és ez az elv alkotmánytervezetén vörös fonálként húzódik végig. Kossuth különösen azért ragaszkodott a községek és vármegyék teljesen szabad önkormányzatához s ahhoz, hogy a nép a községi életben szabadon vehessen részt, mert azt tartotta, hogy ez az önkormányzóit, amíg egyfelől védőbástyája a szabadságnak, másfelől iskolája a közdolgokban való részvételnek s arra képesít, hogy a polgárok megeléjék azt a biztonságot, amellyel az ország dolgaiba beleszólhatnak.

Kossuth tulajdonképpen a magyar alkotmányosság *ősi alapjaihoz* tért vissza, amikor ezt az alkotmánytervezetét megszerkesztette s felgazdagította az ott lelt alapelveket a modern idők követelményeivel. Más kérdés, hogy vajjon Kossuth ezt az alkotmánytervezetét, ha történetesen 1848 nem török derékba, megvalósíthatta volna-e, lehetséges lett volna-e számára* hogy megváltoztassa az erőviszonyokat, vagy legyőzze a maradiságnak szellemét s még inkább kérdés, hogy vajjon ez az alkotmánytervezet, amely kétségkívül abban az időben utópisztikusnak lett volna nevezhető, az ország elmaradott gazdasági és társadalmi viszonyai mellett megvalósítása esetén is funkcionálhatott volna-e!

Kossuth alkotmánytervezetének indokolása során Macaulayra hivatkozik és idézi őt:

„Az újonszerzett szabadság bajai ellen csak egy orvoslat van, – s ezen orvoslat: a szabadság... Az igazság és szabadság verőfénye kezdetben szemkáprázást s kábulást okozhat a nemzetnél, kik a szolgaság házában megvakultanak; – hadjátok őket nézni s csakhamar látni fognak. Kevés évek alatt az emberek megtanulnak gondolkozni, a vélemények szélső erőszakossága lecsillapszik, ellenséges elméletek egymást kiigazítják, az igazságnak szétszórt elemei megszűnnek harcolni, az idők jártával a káoszról rend és igazság áll elé.”

Nos, ebben kétségtelenül benne rejlik az igazság. De az igazságnak csak *egyik fele*: az, amely az eszméi fele fordul. A másik fele azonban zordonul hallgat, mert ez a *valóságok* felé fordul. Bizonyára léteznie kell oly erőnek, amely az igazságot és a szabadságot érvényre és győzelme juttatja. S mi ez az erő? *A feltörekvő nép öntudata, valóságérzete, amely azonban megint csak nem létezhet légtüres térben, hanem csakis azokban a gazdasági és társadalmi viszonyokban, amelyekben ez a feltörekvő nép él.*

A polgárság olyan konstitúciót igyekezett létrehozni, amelyen gazdasági érdekeinek, fejlődésének és hatalomra való törekvésének megfelelt. És megfelelt ama új termelőviszonyoknak, amelynek gépezete a kezében volt. Ez a konstitúció létre is jött mindenütt, ahol a polgári termelőviszonyok kifejlődtek és gyökeret vertek. De ez a polgári demokrácia korántsem teremtett olyan társadalmi állapotokat, amelyek *az egész nép, minden társadalmi osztály számára kielégítőek lehetnek volna és mindenki számára biztosították volna az önrendelkezés jogát és a gazdasági, meg a politikai szabadságot*. Kimaradtak belőle a széles paraszti tömegek éppen úgy, mint az ipari bérmunkások milliói. Kimaradtak belőlük még akkor is, ha netán az általános szavazati jog kétségkívül nagyjelentőségű eszköze kezükbe is jutott, mert hiszen ezzel szemben a polgárság hatalma *nemcsak* politikai szabadságában, hanem sokkal inkább a *tulajdonjogi viszonyok polgári jellegében és tényében gyökereszt*.

Világosan látta ezt már Bezeredy István is, aki a nemzetgyűlés 1848. évi december 11-i ülésén így beszélt a forradalom bukásának egyik okáról:

– Azt mondom, miszerint nem azért nem volt sikere a forradalmaknak, mert alapjukat nem tartották, hanem azért, mert magoknak kellő alapot szerezni nem tudtak. Csupán a „politikai formáknak változtatása az emberiség haladását „s az örök igazságot ki nem elégíti; segíteni kell a népnek lelki és anyagi bajain is...”

A parasztságnak és a munkásságnak előbb *osztállyá* kellett szerveződnie, *szociális közösséggé* kellett válnia, hogy képessé legyen arra, hogy egyrészt a szavazati jogban rejlő erőt megragadhassa, másrészt képessé legyen arra, hogy gazdasági létének bizonytalanságából legalább viszonylag kiemelkedhessen és megvívhassa küzdelmeit gazdasági és politikai téren egyaránt.

Ama *küzdelmek*, amelyek a tőke és munka között szükségszerűen keletkeztek és az a másik küzdelem, amelyet a kapitalizmus önmagában vív s az is, amelyet a *nemzeti kapitalizmusok vívnak egymással szemben a nemzetközi piacokon* végül is a döntés órájáig fejlődnek, amikor a tőkés termelési viszonyokban rejlő ellentmondások (kényszerítően parancsolják a termelőviszonyok átalakítását, a régi tulajdonviszonyok megszüntetését, új gazdasági és társadalmi viszonyok megteremtését. Ekkor érkezik el az emberiség a *szükségszerűség* birodalmából a *szabadság** birodalmának határaihoz. És *csak ekkor* nyílik meg a lehetősége annak, hogy a nép szabadságban élhessen, igazi szabadságban és igazi demokráciában, az önrendelkező jognak olyan ideális érvényesülési körében, amelynek Kossuth álmodta több mint kilencven esztendővel ezelőtt a magyar alkotmányosságot.

De közben is út van. És ezen az úton a népnek, a dolgozó osztályoknak az a kötelességük, hogy mindig több jogot és mindig több és több szabadságot vívjanak ki maguk számára, hogy aztán ennek segítségével még előbbre jussanak. Ebben a fejlődésben letagadhatatlanul szerep jut a materiális kényszerűségek mellett a *szellem erejének* is; azoknak a nagy gondolkodóknak, akik eszmékkal ajándékozzák meg népüket s az emberiséget. Ezek az eszmék megtermékenyítik a népek szellemi életét és hajtóerőivé válnak a fejlődésnek, formát adnak a népek ösztönszerű vágyainak, álmainak, kívánságainak és tartalmat a nemzeti életnek. Célt mutatnak föl, mint lobogó fáklyát, amely felé érdemes elindulni. Ilyen nagy gondolatok rejlenek abban a három kossuthi műben is, amelyet ebben a könyvben bocsátunk hódító útjára a dolgozó magyar nép tömött sorai közé, hogy olvassák, hogy gondolkodjanak fölötte s hogy emeljék föl szívüket a szabadság eszméjéhez és erősítse őket abban a küzdelemben, amelyet a holnap Magyarországáért vívnak.

Budapest, 1943 március.

Szakasits Árpád.